

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Teze diplomové práce

Fiskální politika v zemích vyvážejících ropu

Bc. Pavla Nováková

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce na téma Fiskální politika v zemích vyvážejících ropu se zabývá sledováním, analýzou a zhodnocením vývoje fiskální politiky v Kuvajtu v letech 1999 až 2013 a porovnáním hlavních ekonomických ukazatelů s dalšími zeměmi Arabského poloostrova, světovým průměrem a s průměrem ekonomik, které se vyznačují vysokými příjmy a nejsou členy OECD.

V teoretické části jsou vysvětleny základní pojmy týkající se fiskální politiky, ropná politika, vývoj cen, produkce a zásoby ropy, charakteristiky specifík zemí vyvážejících ropu, teorie rentiérského státu a deskriptivní analýza ekonomické situace států GCC. V praktické části bylo pro analýzu ekonomické situace využito statistických dat z Kuvajtského statistického úřadu, statistických dat ze Světové banky a ročních zpráv z Mezinárodního měnového fondu. Kuvajt a ostatní státy Zálivu jsou rentiérskými státy, protože jejich hlavní příjmy tvoří renta z přírodního bohatství – ropy. Příjmy z ropy tvoří převážnou část veškerých příjmů do státního rozpočtu. Po celé sledované období převažují přebytky státních rozpočtů, nízká nezaměstnanost a růst HDP je vyšší než činí světový průměr a průměr ekonomik s vysokými příjmy.

Klíčová slova: fiskální politika, expanze, restrikce, ropa, renta, rentiérský stát, HDP, státní rozpočet, daň, OPEC, GCC

Úvod

Fiskální politika, někdy také označována jako rozpočtová politika, je spolu s monetární politikou, důchodovou politikou a vnější obchodní a měnovou politikou součástí hospodářské politiky státu. Fiskální politika je velice důležitým nástrojem celé ekonomiky. Je ovlivňována pomocí veřejných rozpočtů, které spravuje stát, případně vláda dané země. Nejdůležitějším nástrojem fiskální politiky je státní rozpočet, který při neuvážených opatřeních vede k deficitu a rostoucímu státnímu dluhu, a tím pádem dochází k prohlubování fiskální nerovnováhy. Každý člověk, žijící v daném státě, se svým způsobem podílí na státním rozpočtu, a to jak na straně příjmů, které probíhají prostřednictvím placení daní, nebo na straně výdajů prostřednictvím užívání veřejných statků a služeb. K těmto platbám nedochází dobrovolně, ale jsou povinné, protože jsou

nařízeny vládou formou zákonů. Tyto jevy jsou charakterizovány jako princip neekvivalence a princip nedobrovolnosti.

Hlavním cílem fiskální politiky je dosažení ekonomického růstu, nízké cenové hladiny, co nejvyššího stupně zaměstnanosti a zmírňování výkyvů hospodářského cyklu. Pro tyto účely je ve fiskální politice využíváno vestavěných stabilizátorů nebo diskreční politiky. Vestavěné stabilizátory fungují v ekonomice automaticky bez nutných státních zásahů, kdežto pro diskreční politiku jsou potřebné zásahy státu.

Fiskální politika v zemích vyvážejících ropu vykazuje určitá specifika oproti ostatním státům. Hlavním rozdílem je to, že tyto země disponují přírodním bohatstvím – ropou, ze které náleží státu renta. Jelikož tyto státy pobírají rentu, tak jsou nazývány jako rentiérské státy. Ropa v zemích vyvážejících ropu hraje stěžejní roli, protože ropné příjmy tvoří nejvyšší část celkových příjmů do státního rozpočtu (někdy až 90 %). Ačkoliv jsou tyto země charakterizovány jako rozvojové, je pro ně typický vysoký růst HDP a jejich rozpočty se vyznačují přebytky. Ekonomický růst může být však narušen nebo zpomalen ropnými šoky, které jsou způsobeny mnoha faktory (měnící se kurz USD, přírodní katastrofy, nová ropná naleziště, zvýšená nebo snížená poptávka).

Cíl práce a metodika

Cílem předložené diplomové práce je popsat a zhodnotit vývoj fiskální politiky v zemích vyvážejících ropu, konkrétně Kuvajtu a následné porovnání hlavních ekonomických ukazatelů s ostatními státy Perského zálivu a s průměrem zemí, které se vyznačují vysokými příjmy a dále také se světovým průměrem.

Teoretická část se zabývá fiskální politikou obecně, vysvětluje základní pojmy, účinnost v ekonomice a možná omezení. Další část se zabývá ropnou ekonomikou. V této kapitole jsou popsány ropné krize, vývoj cen, produkce a zásoby ropy, specifika zemí vyvážejících ropu a vysvětlení důležitých pojmů týkajících se zemí vyvážejících ropu. Pro teoretickou část byly použity metody deskriptivní vycházející z odborné literatury a z internetových zdrojů.

Praktická část se nejdříve zabývá vývojem fiskální politiky v Kuvajtu a následně porovnává hlavní ekonomické ukazatele s ostatními zeměmi GCC a světovým průměrem. Pro vlastní zpracování bylo využito především sekundárních dat z Kuvajtského statistického úřadu, Světové banky a Mezinárodního měnového fondu, která jsou dostupná

na oficiálních internetových stránkách těchto institucí. Pro praktickou část byly použity metody deskriptivní a komparativní. V praktické části týkající se případové studie Kuvajtu jsou využity a vypočteny základní charakteristiky časových řad:

1) absolutní přírůstky

$$\Delta_t = y_t - y_{t-1}, \quad t = 2, 3, \dots, n \quad (2.1)$$

2) relativní přírůstky

$$\delta_t = \frac{y_t - y_{t-1}}{y_{t-1}}, \quad t = 2, 3, \dots, n \quad (2.2)$$

3) koeficient růstu

$$k_t = \frac{y_t}{y_1}, \quad t = 2, 3, \dots, n \quad (2.3)$$

4) průměrný absolutní přírůstek

$$\bar{\Delta} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (2.4)$$

5) průměrný koeficient růstu

$$\bar{k} = \sqrt[n-1]{\frac{y_n}{y_1}} \quad (2.5)$$

Veškerá získaná a vypočtená data jsou zachycena buď v tabulkové, anebo grafické podobě. Výsledky jsou dále interpretovány a následně shrnuty pomocí metody syntézy v kapitole Zhodnocení výsledků.

Závěr

Cílem diplomové práce s názvem Fiskální politika v zemích vyvážejících ropu bylo analyzovat vývoj fiskální politiky v Kuvajtu a následné porovnání s ostatními státy Perského zálivu, světovým průměrem a průměrem zemí, které se vyznačují vysokými příjmy a nejsou členy OECD.

Fiskální politika je důležitou součástí hospodářské politiky, pomocí které stát zasahuje do ekonomického dění. Mezi nejdůležitější cíle fiskální politiky patří dosažení ekonomického růstu, co nejvyšší úroveň zaměstnanosti, stabilní cenové hladiny a minimalizování výkyvů hospodářského cyklu. Hlavním nástrojem fiskální politiky je státní rozpočet, který by měl být vyrovnaný, avšak v dnešní době je celosvětovým trendem spíše rozpočet deficitní, kdežto státy vyvážející ropu jsou charakteristické rozpočtovými přebytky.

Kuvajt se společně s ostatními státy Zálivu vyznačuje určitými specifiky oproti ostatním státům světa. Hlavním rozdílem je to, že bohatství těchto států tkví ve vlastnictví přírodního bohatství, čímž je ropa. Odměnou za toto vlastnictví je renta, kterou pobírá stát a tím pádem jsou tyto státy nazývané jako rentiérské státy. Veškeré ropné příjmy připadají státu, který je dále vynakládá na rozvoj své ekonomiky. Pokud jsou však tyto finance nesprávně vynaloženy, tak může vzniknout fiskální nerovnováha a zpomalí se ekonomický růst.

Kuvajtská ekonomika se vyznačuje vysokými přebytky státního rozpočtu, které byly vykazovány po celé sledované období a postupně se stále zvyšovaly. Příjmy a výdaje ze státního rozpočtu jsou rozděleny na běžné a kapitálové. Ropné příjmy jsou v příjmech Kuvajtu dominantní a v některých letech dosahují až devadesáti procent celkových příjmů. Z daňových příjmů tvoří největší část daně z mezinárodních transakcí a z nedaňových příjmů tvoří více než 80 procent příjmy z vlastnictví. Na výdajích mají nejvyšší podíl náhrady zaměstnancům a domácí transfery.

Státy GCC se vyznačují vyšším růstem HDP i podstatně vyšším HDP na obyvatele než činí světový průměr a průměr zemí s vysokými příjmy.

Ve srovnání s ostatními zeměmi má Kuvajt spolu s Katarom a Spojenými arabskými emiráty velice nízkou míru nezaměstnanosti a stále se drží pod světovým průměrem i pod průměrem zemí s vysokými příjmy. Ostatní země Zálivu mají míru nezaměstnanosti srovnatelnou se světovým průměrem – Saúdská Arábie, anebo vyšší – Bahrajn a Omán.

Důvodem nižší nezaměstnanosti ve státech vyvážejících ropu je ten, že veškeré příjmy z ropy jdou do rukou vlády a vláda je dále vynakládá na svůj rozvoj, tím pádem i na více pracovních míst. Státní sektor je více rozvinutý než soukromý, a proto je větší možnost zaměstnanosti ve státním sektoru a každý má právo pracovat ve státním sektoru, pokud nepracuje v sektoru soukromém. Významný podíl na zaměstnanosti ve státech GCC má také vysoký podíl cizinců z ostatních arabských států nebo z Jihovýchodní Asie (Bangladéš, Indie, Filipíny, Malajsie apod.)

Co se týče inflace, tak ta představuje pro země vyvážející ropu problém. Je velice kolísavá, se značnými růsty i propady, protože je závislá na cenách ropy. Pokud se zvýší ceny ropy nebo jiných komodit, tak se zvyšuje inflace. Dále je inflace v těchto zemích závislá na kolísání cen USD. Pokud dojde k oslabení USD, tak se inflace opět zvyšuje. Oproti zemím vyvážejících ropu je průměrná světová inflace relativně stabilní, bez značných kolísání. Dalšími faktory ovlivňujícími cenu ropy jsou také různá geopolitická napětí, nepokoje, války přírodní podmínky a katastrofy. Z krátkodobého hlediska ovlivňuje cenu ropy především nabídka na světových trzích, avšak z dlouhodobého hlediska je cena ropy ovlivňována jak nabídkou, tak poptávkou. Poptávka roste s růstem ekonomiky a naopak. Pokud se poptávka zvýší, zatímco nabídka zůstane nezměněna, tak se zvýší i cena ropy. Pokud se naopak zvýší nabídka, tak ceny ropy klesají.

Závěrem této diplomové práce lze konstatovat, že i když se země vyvážející ropu řadí mezi rozvojové ekonomiky, tak je jejich ekonomický růst mnohem vyšší než v ostatních zemích, avšak ekonomika těchto států je velice zranitelná, protože ropné šoky mohou způsobit zpomalení ekonomického růstu a zvýšení inflace. Lze tedy předpokládat, že pokud nenastanou další výrazné ropné šoky (např. oslabení USD, nová naleziště, války a nepokoje, přírodní katastrofy), tak tyto ekonomiky budou nadále růst a vykazovat přebytky státního rozpočtu.

Použitá literatura

Odborná literatura

DVOŘÁK, Pavel. *Vybrané problémy fiskální politiky*. Vyd. 1. Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 1997, 174 s. ISBN 80-7079-620-0

IZÁK, Vratislav. *Fiskální politika*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2005, 209 s. ISBN 978-80-245-1669-1.

MAITAH, Mansoor. *Zvláštnosti makroekonomické politiky zemí Blízkého východu*. Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010, 158 s. ISBN 978-80-7357-608-0.

PAVELKA, Tomáš. *Makroekonomie: základní kurz*. 2. vyd. Praha: Melandrium, 2007, 278 s. ISBN 978-80-86175-52-2.

TOMÁŠKOVÁ, Eva. *Veřejné finance*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 115 s. ISBN 80-210-4177-3.

Internetové zdroje

Organization of Arab Petroleum Exporting Countries. *OAPEC* [online]. [cit. 2015-03-21]. Dostupné z: <http://www.oapecorg.org/Home/DataBank>

State of Kuwait - Central Statistical Bureau [online]. [cit. 2015-03-14]. Dostupné z: http://www.csb.gov.kw/Socan_Statistic_EN.aspx?ID=19

The Cooperation Council for the Arab States of the Gulf [online]. [cit. 2014-11-10]. Dostupné z: <http://www.gcc-sg.org/eng/index.html>

World DataBank. *The World Bank* [online]. [cit. 2015-03-08]. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx#>